क्रमेण यथा—

'सुतनु! जहिहि कोपं पश्य पादानतं मां
न खलु तव कदाचित्कोप एवंविधोऽभूत् ।
इति निगदति नाथे [1]तिर्यगामीलिताक्ष्या
नयनजलमनल्पं मुक्तमुक्तं न किंचित् ॥'

अत्र बाष्पमोचनेनेर्ष्याख्यसंचारिभावस्य शमः ।

'चरणपतनप्रत्याख्यानात्प्रसादपराङ्मुखे
निभृ[2]तकितवाचारेत्युक्त्वा रुषा परुषीकृते ।
व्रजति रमणे निःश्वस्योच्चैः स्तनस्थितहस्तया
नयनसलिलच्छन्ना दृष्टिः सखीषु निवेशिता ॥'

मानी । तत्किं करोमि विदधे कथमत्र मैत्रीं तत्स्वीकृतिव्यतिकरे क इवाभ्युपायः ॥' अत्र नायिकायाः स्वीकारोपायचिन्तयानुरागाभावो व्यज्यते । अत्र चिन्ता अनुचिता । एवं नृपादिविषयरतेः शात्रवादिविषयत्वेऽप्यनौचित्यम् ॥ भावशान्त्यादिमाह—**भावस्येति** । एतत्सप्तम्यन्तपदेनान्वेति । भावस्य व्यभिचारिणः । शान्त्यादावाख्याते सति भावशान्त्यादिनामकाव्यात्मा भवतीत्यर्थः । **शान्तिर्विरुद्धसामग्रीबलात्प्रशमावस्था** । **उदयः** स्वसामग्रीमाहात्म्येनोद्गमावस्था । **संधिरुभयसामग्रीयोगेन परस्परविमर्दः** । स च परस्परविमर्दयोरेकनाशे चान्योत्पत्तिरित्येवंरूपः । केचित्तु—'विरुद्धयोरेकस्मिन्नेकदैवावच्छेदकभेदेन स्थितिः संधिः' इत्याहुः । तन्न । वक्ष्यमाणोदाहरणासंगतिप्रसङ्गात्तत्रावच्छेदकानुपपत्तेः । अनुपस्थितस्यापि लक्षणादेरवच्छेदकत्वं कल्प्यमिति चेत्, एकदेश्यसंगतेः । **मिश्रितं** मिश्रणं, तच्च पूर्वपूर्वस्य बाध्यत्वेन उत्तरोत्तरस्य बाधकत्वेनैकत्र काव्ये निबन्धनम् । बाध्यत्वं च विरोधिसामग्रीस्थगितपरिपुष्टिकत्वम् । बाधकत्वं च विरोधि । अस्मिन्मते दन्त्यवान् सबलशब्दः । बलपरिपुष्टिप्रतिबन्धकत्वम् । भावशान्तावेकस्यैव नाशः । उदये एकस्यैवोत्पत्तिः । संधौ द्वयोरेव मुहुर्विनाशोत्पत्ती । शबलतायां बहूनां विनाशोत्पत्ती । इति विशेषः । केचित्तु—'भावानामुत्तरोत्तरबलवत्त्वं शबलता, बलवत्तत्समूहो वा' इत्याहुः । तन्न । वक्ष्यमाणोदाहरणे हि द्वयोर्द्वयोर्भावयोरुत्तरस्यैव बलवत्त्वं न तु यावतामुत्तरेषाम् ॥ भावशान्तिमुदाहरति—**सुतन्विति** । अनल्पं बहुतरम् । 'प्रशम इति व्यज्यते' इति शेषः । अत्र पादपतनरूपप्रसादसामग्र्या ईर्ष्यायाः प्रशमः स्वदते ॥ भावोदयमाह—**चरणपतनेति** । चरणपतनस्य प्रत्याख्यानाच्चरणक्षेपादिना निराकरणात् । पराङ्मुखे प्रसादरूपफलविमुखे । परुषीकृते स्नेहहीने कृते । **स्तनस्थितहस्तयेति** स्तनमध्ये हस्तनिवेशनेन हृदय मा स्फुटेति हृदया-

---

1. तिर्यगिति । तिर्यक् यथा स्यात्तथा आमीलिते अक्षिणी यया तथाभूतया ॥
2. निभृतेति । निभृतकितवाचार सहसानुपलक्षितविटाचरणेति तदर्थः ॥